

RAQAMLI MUHITDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Eshchanova Xolida Xudayarovna

Urganch davlat pedagogika instituti, dotsent (PhD).

e-mail: eshchanovaxolida@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5367-1551>

Annotatsiya.

Maqolada raqamli muhit sharoitida talabalarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning pedagogik asoslari tahlil qilingan. Kommunikativ kompetensiya tushunchasi va uning tarkibiy qismlari aniqlashtirilib, ularning sinxron va asinxron raqamli muloqotdagi namoyon bo'lish shakllari tizimlashtirilgan. Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning pedagogik yondashuvlari, o'qituvchining moderatorlik vazifasi va samaradorlikni baholash mezonlari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: raqamli muhit, kommunikativ kompetensiya, raqamli muloqot, sinxron va asinxron muloqot, onlayn ta'lim, pedagogik yondashuv, o'qituvchi-moderator, baholash mezonlari.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ЦИФРОВОЙ СРЕДЕ

Эшчанова Холида Худаяровна

Ургенчский государственный педагогический институт, доцент (PhD).

Аннотация.

В статье анализируются педагогические основы формирования коммуникативной компетенции студентов в условиях цифровой образовательной среды. Уточняются понятие коммуникативной компетенции и её структурные компоненты, систематизируются формы их проявления в синхронной и асинхронной цифровой коммуникации. Обосновываются педагогические подходы к развитию коммуникативной компетенции, модераторская функция преподавателя и критерии оценки эффективности данного процесса.

Ключевые слова: цифровая среда, коммуникативная компетенция, цифровая коммуникация, синхронная и асинхронная коммуникация, онлайн-образование, педагогический подход, преподаватель-модератор, критерии оценивания.

PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE DIGITAL ENVIRONMENT

Eshchanova Xolida Xudayarovna

Urgench State Pedagogical Institute, Associate Professor (PhD).

Abstract.

The article analyzes the pedagogical foundations for developing students' communicative competence in a digital learning environment. The concept of communicative competence and its structural components are clarified, and the forms of their manifestation in synchronous and asynchronous digital communication are systematized. The study substantiates pedagogical approaches to developing communicative competence, the teacher's role as a moderator, and criteria for evaluating the effectiveness of this process.

Keywords: digital environment, communicative competence, digital communication, synchronous and asynchronous communication, online education, pedagogical approach, teacher as moderator, assessment criteria.

Kirish. XXI asrda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik yondashuvlarning joriy etilishini taqozo etmoqda. Onlayn ta'lim, masofaviy darslar, videokonferensiyalar, elektron ta'lim platformalari va virtual mashg'ulotlar oliy ta'limning odatiy shakliga aylandi. Bu jarayon o'quv faoliyatining shaklini o'zgartirib, o'qituvchi va talaba hamda talabalarning o'zaro muloqotini yangi sifat bosqichiga olib chiqmoqda.

«Ta'lim to'g'risida»gi Qonunda masofaviy ta'lim ta'lim olish shakllaridan biri sifatida mustahkamlangan [1]. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalar va zamonaviy o'qitish usullarini joriy etish [2], «Raqamli O'zbekiston – 2030» strategiyasida esa ta'limni raqamlashtirish [3] ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Demak, raqamli muhitda samarali faoliyat yuritiladigan, jumladan, unda sifatli muloqot qila oladigan mutaxassislarni tayyorlash davlat ta'lim siyosatining talabidir.

Biroq raqamli muhitda muloqotning tabiati an'anaviy auditoriyadagidan farq qiladi: u ko'pincha matnga asoslangan bo'ladi, vaqt jihatidan sinxron yoki asinxron kechadi, mimika, ohang va imo-ishora kabi noverbal belgilar

cheklanadi, ishtirokchilar esa ko'p hollarda bir-birini bevosita ko'rmaydi. Shu sababli auditoriyada yetarli muloqot ko'nikmalariga ega talaba ham onlayn muhokamada passiv qolishi, o'z fikrini yozma shaklda aniq ifodalashda qiynalishi yoki raqamli muloqot odobini buzishi mumkin. Bu holat raqamli muhitda kommunikativ kompetensiyani maqsadli shakllantirishni zamonaviy ta'limning dolzarb pedagogik masalasiga aylantirmoqda.

Maqolaning maqsadi — raqamli muhitda talabalarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning pedagogik asoslarini ilmiy-nazariy jihatdan asoslashdan iborat. Maqsadga erishish uchun kommunikativ kompetensiya tushunchasi va tarkibiy qismlarini aniqlashtirish, ularning raqamli muhitdagi namoyon bo'lish shakllarini tizimlashtirish hamda rivojlantirishning pedagogik yondashuvlari va samaradorlikni baholash mezonlarini ishlab chiqish vazifalari belgilandi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

«Kommunikativ kompetensiya» atamasi ilmiy muomalaga amerikalik lingvist va antropolog D. Hymes tomonidan kiritilgan. Olim N. Xomskiyning sof lingvistik kompetensiya haqidagi qarashlarini tanqid qilib, til egasi grammatik jihatdan to'g'ri gap tuzishdan tashqari, qachon gapirish va qachon jim turish, nima haqida, kim bilan, qayerda va qanday tarzda gapirishni ham bilishi lozimligini ta'kidlagan [4; 277-b.]. Shu tariqa kommunikativ kompetensiya tilni muayyan ijtimoiy vaziyatga mos qo'llash qobiliyati sifatida talqin etila boshlandi.

M. Canale va M. Swain kommunikativ kompetensiyani grammatik, sotsiolingvistik va strategik kompetensiyalar birligi sifatida asoslab berdilar [5; 30-b.]. Ayniqsa, strategik kompetensiya — muloqotdagi uzilish va tushunmovchiliklarni verbal va nonverbal vositalar yordamida bartaraf eta olish qobiliyati raqamli muloqot uchun alohida ahamiyatga ega, chunki texnik nosozliklar va nonverbal belgilarning yetishmasligi bunday vaziyatlarni tez-tez yuzaga keltiradi.

Rus pedagogikasida I. A. Zimnyaya kommunikativ kompetensiyani ijtimoiy o'zaro ta'sirga oid tayanch kompetensiyalar guruhiga kiritib, uning tarkibida og'zaki va yozma muloqot, dialog va monolog kompetensiyalarini ajratadi [6; 25-b.]. Olimaning ta'kidlashicha, muloqot kompetentligi fikrni shakllantirish va tushinishda vaziyatga mos verbal va nonverbal vositalarni topa olishni nazarda tutadi [6; 29-b.].

O'zbek tadqiqotchilari ishlarida ham bu masala yoritilgan. J. J. Muxammadjonov va S. S. Olimova madaniy-kommunikativ kompetensiyani pedagogik kompetensiyaning tarkibiy qismi sifatida ajratib, uni turli madaniy qatlam vakillari bilan akademik etika va muloqot madaniyatiga rioya qilgan holda muloqot qilish qobiliyati sifatida tavsiflaydilar hamda pedagogik kompetensiyaning yuqori darajasi talabalar o'zlashtirishining yaxshilanishiga olib kelishini ta'kidlaydilar [7; 121–122-b.]. D. Begmatova va L. Alimova esa muhokama darslari va guruhlarda ishlash talabalarda tinglash, muzokara olib borish va murosaga kelish ko'nikmalarini rivojlantirishini, videokonferensiya, onlayn munozara forumlari va multimedia taqdimotlari esa muloqotni turli shakllarda tashkil etish imkonini berishini ko'rsatadilar [8; 17–18-b.].

Raqamli muhitdagi ta'limiy muloqotni tadqiq etishda D. R. Garrison, T. Anderson va W. Archer ishlab chiqqan «Tadqiqotchilar hamjamiyati» (Community of Inquiry) modeli keng tan olingan. Unga ko'ra, onlayn ta'limning samaradorligi uch o'zaro bog'liq unsur — ijtimoiy, kognitiv va o'qituvchi mavjudligi uyg'unligiga bog'liq [9; 88-b.]. Ijtimoiy mavjudlik, ya'ni ishtirokchilarning raqamli muhitda o'zini «haqiqiy shaxs» sifatida namoyon eta olishi bevosita kommunikativ kompetensiyaga tayanadi. G. Salmon esa onlayn muloqotni tashkil etishning besh bosqichli modelini — kirish va motivatsiya, onlayn ijtimoiylashuv, axborot almashinuvi, bilim konstruksiyasi va rivojlanish bosqichlarini taklif etib, o'qituvchining «e-moderator» sifatidagi vazifasini asoslagan [10; 32-b.].

Yevropa Komissiyasining DigComp 2.2 ramkasida «Muloqot va hamkorlik» sohasi raqamli texnologiyalar orqali o'zaro ta'sir, axborot almashish, fuqarolik ishtiroki, hamkorlik, netiket va raqamli identifikatsiyani boshqarish kompetensiyalarini o'z ichiga oladi [11; 16–27-b.]. O'qituvchilar uchun ishlab chiqilgan DigCompEdu ramkasida esa raqamli vositalar orqali tashkiliy muloqot, talabalarga yo'l-yo'riq ko'rsatish va hamkorlikdagi ta'limni tashkil etish o'qituvchi raqamli kompetensiyasining tarkibiy qismlari sifatida ajratilgan [12; 34, 54–57-b.].

Adabiyotlar tahlili kommunikativ kompetensiya nazariyasi va raqamli ta'lim nazariyasi alohida-alohida chuqur ishlanganini, biroq ularni oliy ta'lim amaliyotida birlashtiruvchi yaxlit pedagogik asoslar yetarli darajada tizimlashtirilmaganini ko'rsatdi.

Tadqiqotning metodologik asosini kompetensiyaviy, faoliyatli, shaxsga yo'naltirilgan va tizimli yondashuvlar tashkil etadi. Tadqiqotda ilmiy-pedagogik adabiyotlarni nazariy tahlil qilish, qiyosiy tahlil, tizimlashtirish va tasniflash, normativ hujjatlar va xalqaro ramkalarni kontent-tahlil qilish hamda pedagogik tajribani umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Qiyosiy tahlil yordamida lingvistik, pedagogik va raqamli kompetensiya modellarining umumiy jihatlari aniqlandi, tizimlashtirish asosida esa kommunikativ kompetensiya tarkibiy qismlarining raqamli muhitdagi namoyon bo'lish shakllari va baholash mezonlari ishlab chiqildi. Tadqiqot nazariy xususiyatga ega bo'lib, ishlab chiqilgan mezonlarni tajriba-sinov orqali tekshirish keyingi bosqich vazifasi hisoblanadi.

MUHOKAMA

Kommunikativ kompetensiya shaxsning nutq va fikrlash madaniyatini, ijtimoiy moslashuvini va qaror qabul qilish qobiliyatini birlashtiradi. Ta'lim jarayonida talabalar o'z fikrini asoslab bera olish, muloqotda faol ishtirok etish va boshqalar bilan samarali hamkorlik qilish orqali ushbu kompetensiyani amalda qo'llaydi. Nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalar uyg'unligi, shuningdek, bahs-munozara va muammoli vaziyatlarni tahlil qilish talabalarning kommunikativ kompetensiyasini mustahkamlaydi.

Kommunikativ kompetensiya faqat muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish bilan cheklanmaydi. U talabaning kreativ va tanqidiy fikrlash qobiliyatini shakllantirishga, o'z fikrini ilmiy va mantiqan asoslab ifodalashga xizmat qiladi. Shu jarayonda talaba o'z shaxsiy madaniyati va ijtimoiy odob-axloqini pedagogik jarayonda qo'llashni o'rganadi. Ta'lim jarayonida bu kompetensiya:

- talabani mustaqil fikrlashga undaydi;
- guruh ishlari va munozaralarda tanqidiy qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi;
- kreativ yondashuv orqali muammoli vaziyatlarni hal qilish imkoniyatini beradi.

Natijada kommunikativ kompetensiya nafaqat bilimni o'zlashtirish, balki shaxsning pedagogik va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlovchi vosita sifatida namoyon bo'ladi. Nazariy tahlil asosida kommunikativ kompetensiyaning to'rt tarkibiy qismi ajratildi (1-jadval).

1-jadval

Kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismlari va ularning pedagogik ahamiyati

No	Tarkibiy qism	Mazmuni	Ta'lim jarayonidagi roli	Pedagogik ahamiyati
1.	Og'zaki muloqot	Nutq orqali fikr almashish jarayoni	Talabanning fikrini erkin ifodalash qobiliyati	Nutq madaniyati va ijtimoiy moslashuvni rivojlantiradi
2.	Yozma muloqot	Fikrlarni yozma shaklda mantiqan bayon etish	Nutq va fikrlarni izchil va asosli bayon etish	Akademik savodxonlik va tahliliy fikrlashni shakllantiradi
3.	Tinglash va tushunish	Muloqot jarayonida axborotni qabul qilish va anglash	Boshqalarni to'g'ri anglash	O'zaro hurmat va samarali hamkorlikni ta'minlaydi
4.	Fikr bildirish va xulosa chiqarish	O'z pozitsiyasini asoslab berish	Qaror qabul qilish va muloqot samaradorligi	Mustaqil fikrlash va qaror qabul qilishni rivojlantiradi

1-jadvaldan ko'rinib turibdiki, tarkibiy qismlar bir-birini to'ldiradi: og'zaki va yozma muloqot fikrni ifodalash kanallarini, tinglash va tushunish axborotni qabul qilishni, fikr bildirish va xulosa chiqarish esa muloqot natijasini belgilaydi. Bu tuzilma D. Hymes modelidagi ijtimoiy vaziyatga moslik va M. Canale – M. Swain modelidagi strategik kompetensiya g'oyalari bilan mos keladi [4; 277-b.], [5; 30-b.].

Raqamli muhit muloqotni videokonferensiya, onlayn munozara forumlari va multimedia taqdimotlari kabi turli shakllarda tashkil etish imkonini berib [8; 18-b.], interaktivlik va ochiqlikni ta'minlaydi hamda talabalar o'rtasida samarali muloqot jarayonini rivojlantiradi. Onlayn platformalar va masofaviy ta'lim vositalari talabalarga o'z fikrlarini erkin bayon etish imkoniyatini beradi. Ayniqsa, asinxron muloqot (forum, elektron pochta, ta'lim platformasidagi izohlar) talabaga javobini o'ylab, manbalarga tayangan holda yozish uchun vaqt beradi, sinxron muloqot (videokonferensiya, onlayn chat) esa tezkor fikr almashish va nutqiy reaksiyani rivojlantiradi. Shu bilan birga, matnga asoslangan muloqotda ohang va mimikaning yo'qligi tushunmovchiliklarga sabab bo'lishi mumkin; bu esa raqamli muloqot odobi — netiket qoidalarini o'rgatishni zarur qiladi [11; 24–25-b.].

Pedagogning metodik yondashuvi ham muhim: muloqotni tashkil etish va yo'naltirish talabalarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantiradi. DigCompEdu ramkasida ham raqamli texnologiyalar yordamida talabalar bilan o'zaro ta'sirni kuchaytirish va ularga o'z vaqtida yo'l-yo'riq ko'rsatish o'qituvchining alohida kompetensiyasi sifatida belgilangan [12; 54-b.]. Pedagog raqamli muhitda faqat bilim beruvchi emas, balki muloqotni yo'naltiruvchi va tashkil etuvchi — moderator sifatida faoliyat yuritishi kerak. Bu qarash G. Salmon modelidagi e-moderator vazifasi [10; 32-b.] va «Tadqiqotchilar hamjamiyati» modelidagi o'qituvchi mavjudligi tushunchasi [9; 88-b.] bilan hamohang. Interaktiv mashg'ulotlar, guruh ishlari va virtual muhokamalar orqali talabalarning kommunikativ kompetensiyasi yanada mustahkamlanadi, raqamli muhitda tashkil etilgan ta'lim jarayoni esa ularning muloqotga bo'lgan ishonchini oshirib, faol subyekt sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, raqamli muhitda kommunikativ kompetensiyaning shakllanishi talabanning ijtimoiylashuv jarayonlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Talaba o'zini muhitga moslashtirish, muloqotda faol ishtirok etish va turli pedagogik vaziyatlarda o'z fikrini asoslab, samarali qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Kommunikativ kompetensiya va raqamli muhit uyg'unlashganda talaba nafaqat akademik, balki kasbiy va ijtimoiy faoliyatda ham muvaffaqiyatga erishishi uchun zamin yaratiladi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijasida raqamli muhitda kommunikativ kompetensiyaning shakllantirishning pedagogik asoslari uch yo'nalishda tizimlashtirildi: tarkibiy qismlarning raqamli muhitdagi namoyon bo'lish shakllari, rivojlantirish usullari va samaradorlikni baholash mezonlari.

Birinci natija — kommunikativ kompetensiyaning har bir tarkibiy qismi raqamli muhitda sinxron va asinxron shakllarda namoyon bo'lishi aniqlandi (2-jadval).

2-jadval

Kommunikativ kompetensiya tarkibiy qismlarining raqamli muhitdagi namoyon bo'lish shakllari

No	Tarkibiy qism	Sinxron muloqotda	Asinxron muloqotda
1.	Og'zaki muloqot	Videokonferensiyada chiqish, onlayn munozarada ishtirok etish	Audio yoki video xabar, yozib olingan videotaqdimot

№	Tarkibiy qism	Sinxron muloqotda	Asinxron muloqotda
2.	Yozma muloqot	Onlayn chatda tezkor yozma fikr almashish	Forumdagi post, elektron xat, esse, umumiy hujjatga izoh
3.	Tinglash va tushunish	Vebinarida faol tinglash, aniqlashtiruvchi savol berish	Vebinar yozuvi, tengdoshlar postlari va o'qituvchi izohlarini tahlil qilish
4.	Fikr bildirish va xulosa chiqarish	Onlayn debat, kichik guruh xonalaridagi muhokama natijasini taqdim etish	Forumda asoslangan javob, muhokamaga yakuniy xulosa yozish

2-jadval ma'lumotlari raqamli muhitda bir tarkibiy qismning o'zi ham turli muloqot shakllarini talab etishini ko'rsatadi. Shu sababli o'quv mashg'ulotlarini loyihalashda sinxron va asinxron faoliyat turlarini muvozanatli rejalashtirish maqsadga muvofiq: sinxron shakllar nutqiy reaksiya va bevosita hamkorlikni, asinxron shakllar esa fikrni chuqur mushohada qilib, asosli bayon etishni rivojlantiradi.

Ikkinchi natija — kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish usullari aniqlashtirildi. Interaktiv metodlar, xususan, muhokama darslari va guruhli ishlash talabalarning muloqotdagi faolligini oshiradi [8; 17-b.], muammoli vaziyatlarni tahlil qilish esa ularni o'z pozitsiyasini asoslashga undaydi. Jumladan, onlayn debat, forumda keys-stadi muhokamasi, umumiy hujjatda hamkorlikda loyiha tayyorlash va tengdoshlar baholashi samarali hisoblanadi. Testkari aloqa (feedback) ta'lim natijalariga eng kuchli ta'sir ko'rsatuvchi omillardan biri hisoblanadi [13; 81-b.]; uning yordamida o'qituvchi talabani nutq madaniyati va yozma muloqot sifatini yaxshilashga ko'maklashadi. Raqamli vositalar testkari aloqani tezkor va shaxsiylashtirilgan qilish imkonini beradi: yozma izohlar, audiosharhlar va rubrika asosidagi baholash talabaga o'z xatosini aniq ko'rish va tuzatish imkonini yaratadi.

Uchinchi natija — samaradorlikni baholash mezonlari ishlab chiqildi. Bizningcha, kommunikativ kompetensiyani samaradorligini baholashda talabani fikr bildirish faolligi, tinglash va tushunish qobiliyati, guruh bilan ishlashdagi ishtiroki asosiy mezon sifatida qaralishi lozim. Baholash jarayoni uzluksiz va tizimli bo'lishi, faqat yakuniy natijani emas, balki o'quv jarayonidagi rivojlanishni ham hisobga olishi lozim. Ushbu mezonlar raqamli muhit xususiyatlari va netiket talablari bilan to'ldirilib, 3-jadvalda tizimlashtirildi.

3-jadval

Raqamli muhitda kommunikativ kompetensiyani baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

№	Mezon	Ko'rsatkichlar	Raqamli dalil manbai
1.	Fikr bildirish faolligi	Muhokamalarda ishtirokning muntazamligi, fikrning asoslanganligi	Ta'lim platformasi forumi, chat va videokonferensiya yozuvlari
2.	Tinglash va tushunish	Tengdoshlar fikriga tayanib javob berish, aniqlashtiruvchi savollar berish	Forumdagi javob postlari, vebinar davomidagi savollar
3.	Yozma muloqot sifati	Fikr bayonining mantiqiyliqi, akademik uslub, manbalarga havola	Esse, forum postlari, elektron xatlar
4.	Guruhda hamkorlik	Umumiy vazifaga qo'shgan hissa, rolni bajarish, kelishuvga erishish	Umumiy hujjatning tahrirlar tarixi, guruh loyihasi natijasi
5.	Raqamli muloqot odobi	Netiket qoidalariga rioya, hurmatli ohang, javob berish muddatiga amal qilish	Muloqot yozuvlari, tengdoshlar va o'qituvchi baholashi

3-jadvaldagi mezonlarning afzalligi shundaki, raqamli muhit talabani muloqot faoliyati izlarini – postlar, izohlar va tahrirlar tarixini saqlab qoladi. Bu baholashni subyektiv taassurotga emas, aniq dalillarga asoslash va talabani rivojlanish dinamikasini kuzatish imkonini beradi. Raqamli vositalar orqali ta'lim jarayonining shaffofligi oshib, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi muloqot qulaylashadi, vaqt va resurslardan unumli foydalanishga erishiladi.

Tahlil natijalariga ko'ra, raqamli muhitda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish zamonaviy ta'limning muhim pedagogik vazifalaridan biridir. U talabani ta'lim sifatini oshirish, shaxsiy va kasbiy rivojlanishini ta'minlash hamda kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, raqamli muhit va kommunikativ kompetensiya o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan ikki muhim tizim hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar kommunikativ jarayonlar uchun qulay sharoit yaratsa, kommunikativ kompetensiya ushbu muhitdan maqsadli va samarali foydalanishni ta'minlaydi. Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

1) kommunikativ kompetensiya og'zaki muloqot, yozma muloqot, tinglash va tushunish hamda fikr bildirish va xulosa chiqarish tarkibiy qismlaridan iborat yaxlit tizim bo'lib, raqamli muhitda ularning har biri sinxron va asinxron shakllarda namoyon bo'ladi;

2) raqamli muhitda kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda o'qituvchi bilim beruvchidan muloqotni tashkil etuvchi va yo'naltiruvchi moderatorga aylanadi;

3) interaktiv metodlar, muammoli vaziyatlar, guruhli ishlash va raqamli testkari aloqa kompetensiyani

rivojlantirishning samarali vositalari hisoblanadi;

4) samaradorlikni baholash besh mezon – fikr bildirish faolligi, tinglash va tushunish, yozma muloqot sifati, guruhda hamkorlik va raqamli muloqot odobi asosida, raqamli dalillarga tayangan holda uzluksiz olib borilishi lozim.

Mazkur yondashuvlarning izchil amalga oshirilishi talabalarda zamonaviy, amaliy va ijtimoiy ahamiyatga ega ko'nikmalarni shakllantirib, ta'lim sifati oshirish bilan bir qatorda shaxsning kasbiy va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Kelgusi tadqiqotlarda ishlab chiqilgan baholash mezonlari asosida diagnostik vositalar yaratish va ularni tajriba-sinov orqali tekshirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O'RQ-637-sonli «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni. – URL: <https://lex.uz/docs/5013007>.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-sonli «O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi Farmoni. – URL: <https://lex.uz/docs/4545884>.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-sonli «Raqamli O'zbekiston – 2030» strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi Farmoni. – URL: <https://lex.uz/docs/5031048>.
4. Hymes D. On Communicative Competence // Sociolinguistics: Selected Readings / ed. by J. B. Pride, J. Holmes. – Harmondsworth: Penguin, 1972. – P. 269–293.
5. Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing // Applied Linguistics. – 1980. – Vol. 1, № 1. – P. 1–47. – DOI: 10.1093/applin/I.1.1.
6. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. – Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – URL: <https://primimc.rprim.gov.spb.ru/upload/pedagogu-/profstandart-pedagoga/zimnyaya.pdf>.
7. Muxammadjonov J. J., Olimova S. S. Oliy ta'limda pedagogik kompetensiya tushunchasining nazariy asoslari // Qo'qon universiteti xabarnomasi. – 2025. – № 15. – B. 119–122. – DOI: 10.54613/ku.v15i.1212.
8. Begmatova D., Alimova L. O'quv jarayonida talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish usullari, metodi va vositalari // Barqaror taraqqiyot va rivojlanish tamoyillari. – 2024. – Vol. 2, № 5. – B. 16–19. – URL: <https://www.uzresearchers.com/index.php/BTRT/article/view/2845>.
9. Garrison D. R., Anderson T., Archer W. Critical Inquiry in a Text-Based Environment: Computer Conferencing in Higher Education // The Internet and Higher Education. – 2000. – Vol. 2, № 2–3. – P. 87–105. – DOI: 10.1016/S1096-7516(00)00016-6.
10. Salmon G. E-Moderating: The Key to Online Teaching and Learning. – 3rd ed. – New York; London: Routledge, 2011. – URL: <https://www.routledge.com/products/9780415881746>.
11. Vuorikari R., Kluzer S., Punie Y. DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. – DOI: 10.2760/115376.
12. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu / ed. by Y. Punie. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. – DOI: 10.2760/159770.
13. Hattie J., Timperley H. The Power of Feedback // Review of Educational Research. – 2007. – Vol. 77, № 1. – P. 81–112. – DOI: 10.3102/003465430298487.